

مصالحه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری

مطالعه موردی: محله شهرک قدس و قطارچیان شهر سنندج

قادر احمدی^۱ - استادیار گروه شهرسازی دانشگاه ارومیه
سونیا نادری کرونندان - دانشجوی کارشناسی مهندسی شهرسازی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۸/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۵/۱۹

چکیده:

تحقیق در مورد کیفیت زندگی، به طور نسبی پدیده تازه‌ای است و در حال حاضر به یکی از مهمترین حوزه‌های مطالعات شهری تبدیل شده است؛ به طوری که نقش مهمی در پایش سیاست‌های حوزه عمومی و اثربخشی برنامه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری ایفا می‌کند. هدف این پژوهش، مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در دو بافت قدیمی و جدید شهری سنندج و شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر بهبود کیفیت زندگی در هر دو بافت با تأکید بر نکات برجسته آنهاست. مقاله حاضر با تأکید بر بعد ذهنی کیفیت زندگی، میزان رضایت‌مندی ساکنان دو محله انتخابی از بافت قدیم و جدید را با استفاده از شاخص‌های کیفیت زندگی، مورد ارزیابی قرار داده و مدل نظری ارائه شده در این زمینه براساس چارچوب دیدگاه تحقیقات تجربی و با توجه به میزان رضایت‌مندی بنا شده است. به منظور ساختاریندی و ایجاد درخت ارزش کیفیت زندگی، از روش کل به جز (بالا به پایین) استفاده شده که در چهار سطح تنظیم گردیده است. بر مبنای سنج‌های سطح آخر، تعداد ۵۴ سؤال در قالب پرسشنامه تدوین و کیفیت زندگی شهری براساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت توسط ساکنین مورد ارزیابی قرار گرفته است. اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه با استفاده از روش‌های آماری من-ویتنی، فریدمن و ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن تحلیل شد. براساس نتایج به دست آمده از تحلیل، فرضیه تحقیق مبنی بر مطلوب‌تر بودن کیفیت زندگی در بافت جدید نسبت به بافت قدیم تأیید شد و میانگین رتبه امتیاز رضایت‌مندی ساکنان محله قطارچیان (با میانگین رتبه ۶۷,۳۳۱) و محله شهرک قدس (با میانگین رتبه ۸۴,۴۸۲) میزان تفاوت رضایت‌مندی ساکنان دو محله را آشکار ساخت.

واژگان کلیدی: کیفیت زندگی، سنندج، بافت قدیم، بافت جدید، آزمون ناپارامتری من-ویتنی.

۷۱

شماره هشتم

پاییز ۱۳۹۲

فصلنامه علمی-پژوهشی

مطالعات شهرک

مصالحه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری

۱. مقدمه

انسان‌ها در دوره‌های چالش‌انگیز و تحریک‌آمیز برای رسیدگی به کیفیت زندگی در شهرها زندگی می‌کنند. چالش‌انگیز، چون از سویی، مفسران زیادی شهر را به عنوان موجودی که در بحران قرار گرفته، توصیف کرده‌اند. این به آن دلیل است که به طور فزاینده‌ای تصدیق شده است که شهرها با مشکلات مختلفی که کیفیت زندگی شهری را به خطر می‌اندازند، روبرو شده‌اند، مشکلاتی مانند نابرابری‌های اجتماعی، جنایت شهری، محیط‌زیست ضعیف و تراکم ترافیک. با وجود این واقعیت، شهرها همچنان به بازی کردن یک نقش حیاتی در توسعه ادامه می‌دهند، به عنوان مثال ارائه آموزش عالی‌تر، خدمات تخصصی و شغل (http://ideas. repec.org).

مشکلاتی مانند ضعف منابع درآمدی، فقدان وسایل حمل‌ونقل عمومی و خصوصی، نبود فرصت‌های شغلی مناسب و مراکز درمانی، مسکن نامناسب، مشکلات و آسیب‌های ناشی از نابرابری‌های اجتماعی، تغذیه نامطلوب و... همگی بخشی از چالش‌های کیفیت زندگی شهری می‌توانند محسوب شوند. با تفاسیر بیان شده، کیفیت زندگی، مفهومی عام به شمار می‌رود که برای نشان دادن میزان رضایت‌مندی افراد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت افراد و گروه‌های ساکن در شهر از ابعاد مختلف زندگی است (قالیباف و دیگران، ۱۳۹۰، ۳۴). نتایج این‌گونه ارزیابیها از این جهت می‌توانند مؤثر واقع شوند که در فرایند پویای برنامه‌ریزی، ابزاری برای سنجش اثرگذاری اقدامات و ارتقای کیفیت زیست شهری به حساب آیند. شاید از همین روست که امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه، مباحث کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی، پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان به شمار می‌رود. در اینجا کیفیت زندگی تنها زنده بودن و زیستن محسوب نمی‌شود بلکه کیفیت و نحوه زندگی کردن مهم می‌باشد (carmer, 2004, 104).

امری که نگرانی از آن به یکی از مشخصه‌های جامعه شهری معاصر بدل شده است (pacione, 2003, 19).

در شهرهای کشور ایران پس از رشد و افزایش سریع جمعیت و به دنبال آن رشد سریع شهرنشینی، بحران کیفیت زندگی در شهرها ایجاد شده است. مهمترین مسئله در این زمینه این است که میان محلات مختلف شهری از نظر کیفیت زندگی، تفاوت چشمگیری وجود دارد. بخش قدیمی شهر با گسترش بافت جدید در اطراف آن از جمعیت پر شده و مراکز تجاری و خدماتی آن با کمبود تأسیسات زیربنایی و زیرساخت‌های مورد نیاز روبرو شده و رشد کالبدی به صورت سریع بافت قدیم را دچار تحول و تخریب کرده است. ضمن اینکه کمبود بسیاری از نیازها و تسهیلات امروزی که به علت ماهیت قدیمی در آن گنجانده نشده، احساس می‌شود (طرح تدبیر شهر سنندج سال ۱۳۸۵). در بافت جدید نیز ضروری است میزان موفقیت‌آمیزی طرح‌ها و اقدامات صورت گرفته، مورد ارزیابی قرار گیرد تا در برنامه‌ریزی‌های بعدی مشکلات موجود، اصلاح و رفع شود. در این مقاله ضمن ارزیابی کیفیت زندگی در دو بافت قدیم و جدید شهر سنندج و مقایسه آن دو با هم، در پی آن هستیم عواملی که در هر کدام از دو محله قدیمی و جدید

موجب بهبود یا کاهش کیفیت زندگی شده‌اند، شناسایی کنیم تا در روند پایش سیاست‌گذاری‌ها به منظور بهبود کیفیت زندگی در این محلات استفاده شوند. عدم توجه به مسئله کیفیت زندگی در محلات مختلف می‌تواند موجب جدایی‌گزینی‌های اکولوژیکی، حاشیه‌نشینی، شمال و جنوب اجتماعی در شهرها، فقر و نابرابری، آلودگی‌های اخلاقی، انسانی و زیست‌محیطی، ایجاد شکاف میان محلات مختلف شهر و جدایی آنها از یکدیگر شود. بدین منظور دو محله در شهر سنندج انتخاب شد، یکی از بافت قدیمی (محله قطارچیان) و دیگری از بافت جدید (شهرک قدس). در این مقاله ابتدا مفهوم کیفیت زندگی و دیدگاه‌های نظری مربوط به آن مطرح شده است. حاصل اینکه مفهوم کیفیت زندگی مفهومی پیچیده است و با وجود اینکه از دیدگاه‌های نظری مختلف مورد بررسی قرار گرفته اما هنوز تعریفی جامع برای آن بیان نشده است. در ادامه روند دستیابی به مدل تحقیق و آزمون روایی مدل شرح داده شده است. مدل تحقیق از سه زیرشاخص محیط فیزیکی، محیط اجتماعی و محیط اقتصادی تشکیل یافته و هر کدام از این زیرشاخص‌ها در سطح پایین‌تر به عامل‌ها و عامل‌ها در سطح چهارم به سنجه‌هایی تقسیم شده‌اند. مجموعاً ۳۵۴ پرسشنامه در هر دو محله به صورت تصادفی توزیع شد و در نهایت شناخت و تحلیل محدوده‌های مطالعاتی صورت گرفت. در تحلیل داده‌ها از آزمون ناپارامتری من-ویتنی برای بررسی میزان تفاوت کیفیت زندگی در دو محله قدیم و جدید و آزمون فریدمن برای مشخص نمودن میزان رضایت‌مندی ساکنان از هر کدام از شاخص‌ها و از آزمون همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن برای سنجش میزان همبستگی کیفیت زندگی با عامل وضعیت اجتماعی اقتصادی استفاده شده است.

۲. مروری بر ادبیات موضوع

۲.۱. پیشینه کیفیت زندگی

داشتن کیفیت زندگی مطلوب همواره آرزوی بشر بوده و هست و هزاران سال است که این موضوع ذهن فلاسفه، محققان و دانشمندان را به خود جلب کرده است. تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در ۳۸۵ سال قبل از میلاد مسیح باز می‌گردد (نجات، ۱۳۷۸، ۱). ارسطو در کتاب اخلاق نیکو ماخس^۱ به موضوع سعادت انسانی می‌پردازد. اینکه سعادت چیست، عبارت از چه فعالیت‌هایی است و چگونه می‌توان سعادت‌مند شد؟ در آن زمان شادی یا شادمانه زیستن معادل با آنچه که امروز کیفیت زندگی نام دارد، تلقی می‌شد؛ ولی اصطلاح "کیفیت زندگی" تا قرن بیستم مورد استفاده قرار نگرفته بود. رویکرد آکادمیک به کیفیت زندگی از سال ۱۹۲۰ میلادی یعنی زمانی که پیگو^۲ در کتاب خود به نام «اقتصاد و رفاه» به این موضوع پرداخت، سیر تازه‌ای یافت. پیگو در این کتاب برای نخستین بار واژه کیفیت زندگی را به صورت تخصصی به کار برد (مختاری و نظری، ۱۳۸۹، ۲۲).

پس از آن محققان رشته‌های متفاوت علمی مفهوم کیفیت زندگی را

1 -Nicomachean Ethics

2 -Bigou

از دهه ۱۹۳۰ تاکنون مطالعه نموده‌اند (Ulengin & etal, 2001, 361). در همین دهه محققان آمریکایی به ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق مختلف کشور خود پرداختند و در سال ۱۹۵۵ با تأسیس انجمن بین‌المللی برای مطالعه درباره کیفیت زندگی، سنجش این مفهوم به صورت نهادینه درآمد (Veenhoven, 2007, 1). اما مفهوم کیفیت زندگی به طور جدی در دهه ۱۹۶۰، در جنبش شاخص‌های اجتماعی ایالات متحده مطرح شد. دخالت دادن شاخص‌های اجتماعی و کیفی در اهداف توسعه و عمران شهری در واقع واکنشی است علیه توسعه یک بعدی اقتصادی در سطح ملی و توسعه صرفاً کالبدی در مقیاس شهری و تلاشی است به منظور دستیابی به معیارهای جامع‌تر و چند بعدی در عرصه برنامه‌ریزی. نخستین اثر در این زمینه کتاب مشهور «شاخص‌های اجتماعی» تألیف ریموند بائر است که در سال ۱۹۶۶ در اروپا منتشر شد (مهدی‌زاده، ۲۰۴۲، ۱۳۸۵).

در مراحل اولیه توسعه، مفهوم کیفیت بیشتر شامل معرف‌های اجتماعی مبتنی بر آمارهای دولتی بود و با بررسی شرایط محیط عینی زندگی آن را ارزیابی می‌کردند. در طول دهه ۱۹۷۰ پژوهشگران متعددی علاوه بر شاخص‌های عینی، برخی شاخص‌های ذهنی که کیفیت زندگی یا رفاه روان‌شناختی افراد را بازتاب می‌کند، پیشنهاد کردند. در این دوره اندازه‌گیری‌های مرتبط با کیفیت زندگی شخصی و اجتماعی، شامل شاخص‌های ذهنی و عینی توسعه پیدا کرد. در طول دهه ۱۹۹۰ علاقه به محیط شهری در حد بی‌سابقه‌ای گسترش پیدا کرد، به طوری که بسیاری از مؤسسه‌های بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی برنامه‌هایی درباره کیفیت زندگی شهری آماده کردند. علاقه به توسعه اطلاعات تطبیقی در نواحی شهری تا دهه ۲۰۰۰ اهمیت خود را حفظ کرد (Baycanlevent, 2006, 2).

تاکنون مطالعات فراوانی در زمینه کیفیت زندگی صورت گرفته که تعدادی از این مطالعات موضوعی هستند، در حالی که سایر تلاش‌ها کیفیت کلی زندگی را از جنبه‌های مختلف اندازه‌گیری می‌کنند (Yuan, 1999, 4). از جمله تحقیقات صورت گرفته، پروژه ملی شهروندان است که توسط انجمن تحقیقات استرالیا و مؤسسه مایر (Myer) سرمایه‌گذاری شده است. هدف عمده این پروژه، توسعه مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌های ملی پیرامون موضوع شهروندان و رفاه اجتماعی به عنوان یک ابزار سیاست است (همان، ۱۹۹۹، ۴). پروژه دیگری که توسط شرکت مسکن و رهن کانادا (CMHC) و توسعه شهری و مسکن آمریکا (HUD) انجام شده، اهدافی مانند اندازه‌گیری کیفیت زندگی در محیط‌های مسکونی، اندازه‌گیری فشارمداخلات و برنامه‌ریزی‌ها بر خانواده‌ها، تهیه مجموعه‌ای استاندارد از شاخص‌ها به منظور ارزیابی و نظارت بر سلامت و کیفیت زندگی و درک بهتر مشارکت مسکن و کیفیت محیط در کیفیت زندگی را مدنظر داشته است. در پروژه دیگری که در شهر ملبورن استرالیا به وسیله استوکی^۲ (۱۹۹۸) انجام شده، عملکرد این شهر از نظر شرایط رقابت‌آمیزی و قابلیت زندگی با سایر

شهرهای داخل کشور استرالیا و شهرهای خارج از آن مقایسه شده است. علاوه بر آن، این تحقیق در پی تعیین شهرهایی است که در زمینه‌هایی مانند ارتباطات، اطلاعات، فناوری، امنیت شهری و توسعه فرهنگی پیشگام هستند (Yuan, 1999, 5). ارزیابی کیفیت زندگی در محدوده مسکن‌های اجتماعی در سنگاپور عنوان پروژه دیگری است که به وسیله فو توآن سیک^۳ و همکارانش (۱۹۹۸) در این زمینه انجام شده است. هدف از این پروژه، تولید شاخص‌های مرکبی است که تصویری کلی از وضعیت زندگی در نقاط مسکونی را بازتاب دهد. در پروژه دیگری که از سال ۱۹۹۹ هر دو سال یک بار صورت می‌گیرد، کیفیت زندگی در هشت شهر واقع در نیوزیلند با استفاده از شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی توسط شرکت نیلسن (Nielsen) ارزیابی می‌گردد. در ایران نیز موضوع کیفیت زندگی به صورت‌های مختلف و با هدف‌های متفاوتی مورد بررسی قرار گرفته است، از جمله تحقیقاتی که به وسیله محمدرضا رضوانی و همکارانش با عنوان توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر نورآباد استان لرستان، تحقیق افشین کوکی و همکارانش که کیفیت زندگی در مراکز شهری را مورد بررسی قرار داده و برای آنها شاخص‌هایی را تعریف نموده‌اند، همچنین تحقیق پروین پرتوی و همکارانش که کیفیت زندگی را در دو بافت برنامه‌ریزی شده و خودرو شهر اسلامشهر مورد بررسی قرار داده‌اند. در تحقیق دیگری که به وسیله وظیفه‌دوست و امینی صورت گرفته، میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهر تهران بررسی شده و سعی شده تا با بررسی شاخص‌ها و دسته‌بندی‌های رایج، مفهوم کیفیت زندگی شهری شاخص و دسته‌بندی‌هایی متناسب با شرایط سیاسی و مدیریتی کلانشهر تهران بومی‌سازی شود. مقاله دیگری که به این موضوع اختصاص دارد، به وسیله بحرینی و طبیبیان نوشته شده که در آن پس از مرور روش‌های توصیفی و سنتی ارزیابی و اشاره به چند روش تحلیلی، به معرفی مدل جدیدی برای ارزیابی کیفیت محیط شهری پرداخته شده است و...

۲.۲. مفهوم کیفیت زندگی

کیفیت زندگی مفهومی است که در سرتاسر تاریخ فلسفه به صورت‌های مختلفی مطرح شده و در زمان‌های اخیر به عنوان یک مفهوم، به وسیله دانشمندان علوم مختلف به صورت‌های مختلفی به کار گرفته شده است (Baldwin, 1990, 28). مالیگان^۴ و دیگران (2004) در مرور وسیع‌شان در ادبیات کیفیت زندگی، به طور گسترده‌های کیفیت زندگی را به عنوان رضایت‌مندی که یک شخص از شرایط انسانی و فیزیکی پیرامون خود دارد و شرایطی که به مقیاس خانواده، محله و... وابسته‌اند و می‌توانند بر رفتار شخصی مردم تأثیر بگذارند، تعریف کرده‌اند. همچنین ثابت شده که مردم مختلف ممکن است مشاهدات مختلفی داشته باشند و از این رو قضاوت‌های ذهنی مختلفی درباره عواملی (مانند ویژگی‌های خاص محیط شهری‌شان) که در کیفیت زندگی‌شان دخالت دارند، مطرح کنند. برای اینکه جنبه‌های کیفیت زندگی

به طور مناسبی بررسی شود، احتیاج است که از چارچوب‌های مدل‌سازی و داده‌های جمع‌آوری شده به منظور قابل استفاده ساختن آن چارچوب‌ها در یک زمینه خاص استفاده کنیم (Marans, 2011, 2).

در نتیجه کیفیت زندگی یک سازه چند شکلی پیچیده است که رویکردهای متعدد از دیدگاه‌های نظری مختلف را لازم می‌داند. کوشش‌های زیادی به منظور فهمیدن اینکه چه چیزی کیفیت زندگی را در رشته‌های مختلف تشکیل می‌دهد، انجام شده و بیش از هزار تعریف از کیفیت زندگی در نوشته‌ها بیان شده است. برخی مؤلفان کیفیت زندگی را به طور قابل معاوضه با دیگر مفاهیم مانند رفاه ذهنی، شادی، رضایت از زندگی و زندگی خوب استفاده می‌کنند. اگرچه رشته‌های گوناگون تحقیق به صورت مجزا کیفیت زندگی را بررسی کرده‌اند، اما آنها در آشنا کردن ما با یک درک کلی از کیفیت زندگی و چگونگی ارتقای آن موفق نبوده‌اند. کیفیتی مانند زیبایی اساساً وضعیت‌هایی از دیده‌ای ناظران است. مفهوم کیفیت زندگی نیز همین‌طور است. مفهومی است که تعاریفی جامع را می‌طلبد و اندازه‌گیری آن به منظور مقایسه سرتاسر شهرها و حتی کشورها خیلی سخت خواهد بود (Yuan, 1999, 3).

تحقیق در زمینه کیفیت زندگی شهری تاکنون به طور کامل نتایج رضایت‌بخشی نداشته است. در حقیقت، این آرمان‌گرایانه خواهد بود، اگر انتظار داشته باشیم که چنین کمالی ممکن است به دست آمده باشد. به هر حال، این مانع از تلاش برای به دست آوردن یک سطح بالای هماهنگی و قابلیت مقایسه در میان مطالعات کیفیت زندگی نمی‌شود (همان، ۱۹۹۹، ۹).

۲.۳. دیدگاه‌های کیفیت زندگی

مارانس^۱ (۵، ۲۰۱۱) به منظور ارزیابی کیفیت زندگی شهری خصوصاً در زمینه زندگی مردم در شهرها، دو رویکرد اساسی را معرفی می‌کند: نخستین رویکرد شامل نظارت بر کیفیت زندگی / کیفیت زندگی شهری از طریق مجموعه‌ای از شاخص‌های (معمولاً بیشتر اوقات) مشتق از داده‌های فضایی جمع شده از منابع اداری مانند سرشماری است، که گفته شده باید مربوط به کیفیت زندگی ادراک شده باشند (به عنوان مثال سطح درآمد خانواده، میزان جرم، سطوح آلودگی، هزینه مسکن و غیره)؛ از این دیدگاه به عنوان دیدگاه عینی یاد می‌شود.

دومین رویکرد شامل مدل‌سازی روابط میان ویژگی‌های محیط شهری و اندازه‌گیری ارزیابی‌های ذهنی از قلمروهای کیفیت زندگی مردم بوده، که شامل رضایت‌مندی از پدیده‌های خاص و از زندگی به عنوان یک کل است. این دیدگاه که به دیدگاه ذهنی شناخته شده، نوعی داده‌های جمع‌آوری شده از میان روش‌های تحقیق زمینه‌یاب و داده‌های تحلیل شده از طریق روش‌هایی مانند تحلیل رگرسیون یا مدل‌های چند ساختاری را درگیر می‌کند.

در نهایت لازم است که ماهیت و درجه ارتباط میان ابعاد عینی و ارزیابی‌های ذهنی افراد آزموده شود، چون درک آنها در اطلاع از چگونگی برنامه‌ریزی، مهم است؛ همچنین ممکن است در دیگر سیاست‌های مداخله در توسعه کیفیت زندگی شهری نیز مشارکت

داشته باشند (Marans, 2011, 3).

۳. روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ روش از نوع توصیفی - تحلیلی مبتنی بر پرسشنامه و بازدیدهای میدانی است. هدف نوشته، مقایسه کیفیت زندگی در دو بافت قدیمی و جدید شهر سنندج و بررسی دو فرضیه (۱- تفاوت معناداری بین کیفیت زندگی در دو محله وجود دارد و ۲- رابطه معناداری بین کیفیت زندگی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی افراد در دو محله وجود دارد) است. کیفیت زندگی به دامنه وسیعی از عناصر مختلف وابسته است و این متغیرها در میان افراد و کشورها متفاوت‌اند. به طور ایده‌آل هر شاخص برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی باید همه مشخصه‌هایی که رفاه انسانی را ارتقا می‌دهند، ترکیب کند. اما در عمل کار آسانی نیست. دشواری‌های روش شناختی و مفهومی در زمان طراحی شاخص‌های مختلف بالا می‌رود. یکی از دشواری‌های اندازه‌گیری‌های کیفیت زندگی این است که شاخص‌ها اغلب برای ارزیابی‌های کیفیت زندگی در هر یک از دو ملت‌های توسعه یافته و توسعه نیافته بسیار به کار می‌روند. به عنوان نمونه، اندازه‌گیری که تأمین نیازهای اساسی را نشان می‌دهد، احتمال دارد که اختلاف زیاد میان کشورهای فقیرتر را آشکار کند. اما بعید است که به دقت اختلاف میان کشورهای ثروتمند را اندازه‌گیری کند. به عبارت دیگر، به منظور چیره شدن به این مشکل بالقوه، محققان دو نوع شاخص ایجاد کرده‌اند، یکی طراحی تفاوت میان کشورهای توسعه نیافته را اندازه‌گیری کند و دیگری برای بازتاب تفاوت میان کشورهای ثروتمند است (Yuan, 1999, 7).

به هر حال با توجه به زمینه موجود، زمان معین، مکان و جامعه انتخاب شده در استنتاج یک مجموعه از شاخص‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی، مهم است که مجموعه شاخص‌های انتخاب شده به اندازه کافی وسیع باشد تا اغلب مسائل مهم زندگی افراد جامعه‌ای که در آن رفاه بررسی می‌شود را دربرگیرد.

با توجه به اینکه چارچوب مفهومی قابل قبول جهانی برای سنجش کیفیت زندگی و روش‌شناسی واحدی برای تعیین قلمروها و معرف‌های کیفیت زندگی وجود ندارد، انتخاب قلمروها و معرف‌های مربوط به هر قلمرو و روش سنجش کیفیت براساس اهداف مطالعه، بررسی ادبیات نظری، بررسی‌های میدانی محقق، نظر ساکنان محلات، مقیاس مطالعه (محله) و ویژگی‌های محلات مورد بررسی و سطح زندگی ساکنان محلات و داده‌های قابل دسترس صورت گرفته و در جدول (۱) خلاصه شده است.

شاخص‌های مورد نظر به صورت سلسله‌مراتبی از بالا به پایین (تجزیه‌ای) ساختار بندی شده است. نتیجه حاصل، مدلی است که به صورت دیاگرام درختی در چهار سطح شاخص، زیرشاخص، عامل و سنج تنظیم شده است. به منظور سنجش کیفیت ذهنی زندگی، پرسشنامه‌ای حاوی ۴۵ سؤال طراحی شد که منعکس‌کننده تجارب و ذهنیت مردم درباره کیفیت زندگی‌شان است. سؤالات براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (کمترین میزان امتیاز یک و بیشترین میزان امتیاز پنج و میانه نظری سه) ارزش‌گذاری شده‌اند. این اطلاعات در دسته داده‌های رتبه‌ای قرار می‌گیرد

که خود زیرمجموعه‌ای از داده‌های کیفی می‌باشند. واضح است که داده‌های رتبه‌ای دارای توزیع نرمال نمی‌باشند. از این رو در گزینش آزمون‌های آماری از آزمون‌های غیر پارامتری که مختص این چنین داده‌هایی است (از جمله آزمون من-ویتنی، فریدمن، آزمون همبستگی اسپیرمن) در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در بررسی روایی و پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار آلفا برای مجموعه سؤالات طرح شده ۰/۹۱۶ به دست آمد که پایایی پرسشنامه را در حد زیادی تأیید می‌کند.

۴. محدوده مطالعاتی

۴.۱. شهر سنندج

شهر سنندج در سال ۱۰۴۶ هجری قمری در محل روستای "سنه" ایجاد شد و وابستگان و صاحب‌منصبان خوانین گرد نیز در اطراف قلعه حکومتی اقامت گزیدند. در نتیجه هسته اولیه شهر سنندج در فرایندی سیاسی-نظامی تکوین یافت (طرح تدبیر شهر سنندج سال ۱۳۸۵، جلد دوم، ۴۴۲). این شهر طی سال‌های ۱۳۴۵ به بعد، وارد دوره شهرنشینی و شهرگرایی جدیدی شد و رشد کالبدی به صورت سریع بافت قدیم را دچار تحول و تخریب نمود (طرح تدبیر شهر سنندج، جلد اول، ۱۷). با گسترش شهر و شهرنشینی سریع در اطراف بافت قدیم، بخش قدیمی از جمعیت پر شد و مراکز تجاری و خدماتی آن با کمبود تأسیسات زیربنایی و زیرساخت‌های مورد نیاز روبرو گردید؛ ضمن اینکه بسیاری از نیازها و تسهیلات امروزی به علت ماهیت قدیمی در آنجا گنجانده نشد. طرح‌های جدید توسعه شهری نیز بدون توجه به ارزش‌های فضایی-کالبدی محدوده بافت قدیم شهر، خیابان‌های عریضی را با شبکه شطرنجی طراحی کرد که مبنای شکل‌گیری محلات جدید در حاشیه شهر شد. این محلات با توجه به هزینه‌های زیاد

تسطیح و آماده‌سازی و جذب قسمت اعظم بودجه پروژه‌ها، تأمین تأسیسات زیرساختی، تجهیزات و خدمات شهری را با مشکلات و نارسایی‌های زیادی مواجه کرده است. بر این اساس این قسمت از شهر نسبت به هسته مرکزی از حداقل تأسیسات و تجهیزات شهری برخوردار است و به بخش مرکزی شهر وابسته می‌باشد (طرح تدبیر شهر سنندج ۱۳۸۵، جلد اول، ۲۱).

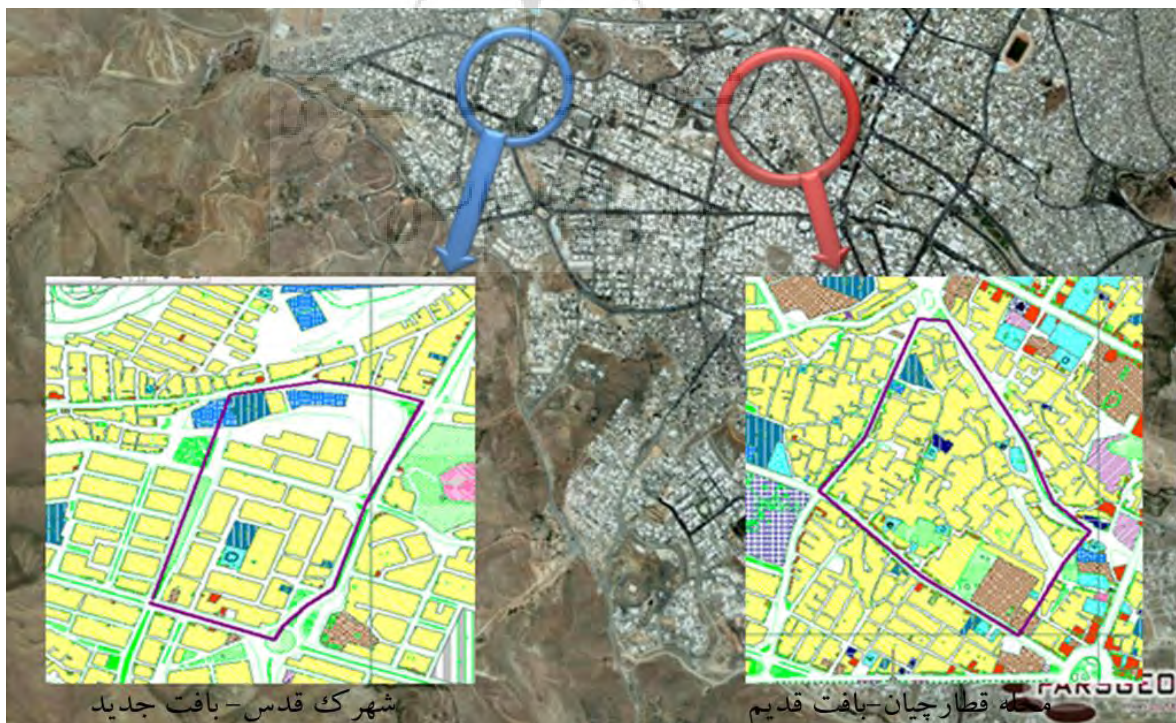
بنابراین همان‌طور که در بافت قدیمی، عملکرد ضعیف عوامل سازنده کیفیت زندگی در رضایت‌مندی مردم از محیط زندگی‌شان تأثیر گذاشته، در بافت جدید نیز علیرغم برنامه‌ریزی‌های انجام شده، بحران کیفیت زندگی همچنان وجود دارد.

۴.۲. محله قطارچیان

محله قطارچیان با جمعیت دو هزار و ۷۹۶ نفر و وسعت ۱۷/۸۸۳ هکتار در جنوب غربی بافت قدیم شهر سنندج قرار دارد و یکی از عناصر سازمان فضایی شهر سنندج است که قدمت آن به دوره صفوی و پیشتر باز می‌گردد. این محله اکنون به عنوان بافت قدیمی شهر، قسمتی از هسته اصلی شهر شناخته شده است. از ویژگی‌های این بافت قدیمی میتوان به تراکم بالا، محلات با کوچه‌های تنگ و باریک و با شیب‌های تند و معکوس، بافت نامنظم شعاعی حاصل مشکلات توپوگرافی زمین، ساختار ارگانیک با شبکه پیچیده و درهم، عدم رعایت سلسله مراتب دسترسی، عدم توزیع مناسب امکانات و خدمات شهری و... اشاره نمود. مهمترین مشخصه این مناطق کمبود تأسیسات، تجهیزات و خدمات شهری می‌باشد (طرح تدبیر شهر سنندج سال ۱۳۸۵، جلد دوم، ۴۵۱).

۴.۳. محله ظفریه-شهرک قدس

نام این محله از باغ ظفریه منسوب به ظفرالملک از دولتمردان دوره قاجار گرفته شده است. به دلیل وسعت فضای خانه‌های

تصویر (۱) موقعیت دو محله قطارچیان و شهرک قدس در شهر سنندج - ماخذ: نگارندگان

جدول (۱) شاخص‌ها، عامل‌ها و سنجه‌های به کار رفته در مدل تحقیق

شاخص	عامل	منبع	سنجه
محیط فیزیکی	رضایت از مسکن	Zebardast, 2009 – Sahin & others 2007	عمر مسکن، اندازه مسکن، طراحی داخلی مسکن، هزینه‌های مسکن، رضایت کلی از مسکن
	رضایت از محله	Lee, 2008 – Sahin & others 2007 – Baker, 2002	نفوذپذیری محله، شلوغی محله، سرزندگی محله، زیبایی فضاها، رضایت کلی از محله
	رضایت از حمل‌ونقل	Weataway, 2006 – Fahy & Cinneide, 2008	موقعیت ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی، میزان رضایت از جای پارکینگ، سلسله مراتب معابر در محلات، میزان پوشش حمل‌ونقل عمومی، عملکرد حمل‌ونقل عمومی
	رضایت از فضای سبز	Wastaway, 2006	مقدار فضای سبز موجود، موقعیت و نحوه دسترسی به فضای سبز عمومی
محیط اجتماعی	رضایت از جمع‌آوری و دفع زباله	Wastaway, 2006	نحوه و زمان جمع‌آوری زباله
	رضایت حاصل از امنیت فردی	Wastaway, 2006 – Vankamp & others, 2003 – Mitchell, 2000	حضور بدون نگرانی کودکان و زنان در محله، میزان روشنایی معابر و محله، امنیت در مقابل تصادفات در محله، میزان سرقت و دزدی‌های شبانه، وجود افراد معتاد و ولگرد در محله، رضایت از امنیت کلی محله
	رضایت از وضعیت سلامتی	Sahin & Others, 2007 – Wastaway, 2006	وضعیت سلامت شخصی، ظاهر فیزیکی
	رضایت از حس تعلق	Lee, 2008 – Bonaiuto & Others, 2003	موقعیت محله نسبت به سایر نقاط شهر، حضور در محله خود، میزان دلبستگی به محله
محیط اقتصادی	رضایت از روابط با همسایه‌ها	Baker, 2002 – Sahin & Others, 2007 – Wastaway, 2006	روابط با همسایه‌ها، رضایت از همسایه‌ها در انجام امور مشترک
	رضایت از وضعیت اقتصادی	Baker, 2002 – Fahy & Cinneide, 2008	رضایت از شغل و درآمد شغل خود، هزینه‌های زندگی
	رضایت از امکانات بهداشتی	Lee, 2008 – Vankamp & Othres, 2003 – Sahin & Others, 2007	دسترسی به امکانات بهداشتی، کیفیت ارائه آن
	رضایت از امکانات تفریحی		دسترسی به امکانات تفریحی، کیفیت ارائه آن
	رضایت از امکانات آموزشی		دسترسی به امکانات آموزشی، کیفیت ارائه آن
	رضایت از مراکز تجاری		دسترسی به مراکز خرید، فروشگاه‌ها و مغازه‌ها، کیفیت خدمات ارائه شده در مراکز تجاری

منبع: نگارندگان

۰/۵ در نظر گرفته شدند. سطح اطمینان به میزان ۰/۹۵ در نظر گرفته شد. t برای سطح اطمینان ۰/۹۵ برابر با ۱/۹۶ است. d نیز برابر با ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

$$n = \frac{\frac{(t)^2(p)(q)}{(d)^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{(t)^2(p)(q)}{(d)^2} - 1 \right]}$$

با توجه به اینکه حجم جامعه برابر با چهار هزار و ۵۱۰ نفر است، حجم نمونه معادل ۳۵۴ نفر به دست آمد که براساس سهم درصدی محلات از جمعیت، ۱۳۵ پرسشنامه در محله شهرک قدس و ۲۱۹ پرسشنامه در محله قطارچیان توزیع شد.

مسکونی و استفاده از مصالح مرغوب و خیابان و کوچه‌های عریض، این محله به یکی از محلات زیبای شهر سنندج تبدیل شده است (طرح تدبیر شهر سنندج سال ۱۳۸۵، جلد دوم، ۴۶۰). شهرک قدس با جمعیت هزار و ۷۱۴ نفر و با وسعت ۱۴/۸۳۱ هکتار از بافت‌های جدید و برنامه‌ریزی شده شهر سنندج است که به صورت شطرنجی طراحی شده است.

۴.۴. جامعه آماری

حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردید. در این فرمول (حجم نمونه = n) و (حجم جامعه = N) و (احتمال وجود صفت = p) و (احتمال عدم وجود صفت = q) و (احتمال خطا = d) و (درجه اطمینان = t) می‌باشند. برای برقراری تعادل p و q برابر با

۵. یافته‌های تحقیق

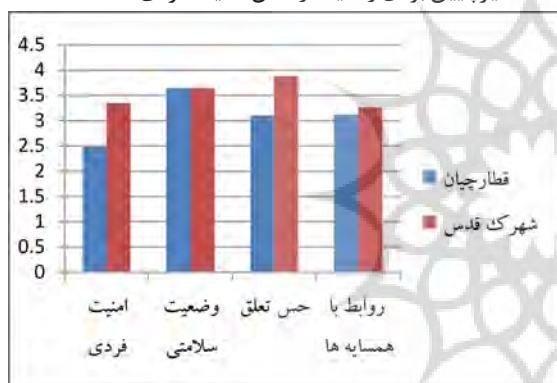
در این تحقیق به منظور ارزیابی کیفیت ذهنی زندگی، ادراک و ارزیابی شهروندان از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی زندگی شهری مینا قرار گرفته است.

۵.۱. محیط فیزیکی

در زیرشاخص محیط فیزیکی پنج عامل مسکن، محله، حمل و نقل، فضای سبز و جمع‌آوری زباله به عنوان معیار در نظر گرفته شده‌اند. بررسی میانگین امتیازاتی که ساکنان هر کدام از دو محله شهرک قدس و قطارچیان به این عامل‌ها داده‌اند، نشان می‌دهد که میانگین امتیاز ساکنان شهرک قدس در هر پنج عامل یادشده، بالاتر از میانگین نظری (یعنی بالاتر از حد متوسط) قرار دارد. اما در محله قطارچیان میانگین امتیازات ساکنان پایین‌تر از میانگین نظری است. مقایسه میانگین امتیاز زیرشاخص محیط فیزیکی در دو محله نشان می‌دهد که میزان رضایت ساکنان محله شهرک قدس از میزان رضایت ساکنان محله قطارچیان بالاتر است و این به دلیل رضایت‌مندی ساکنان شهرک قدس از اندازه، عمر و طراحی داخلی مسکن، نفوذپذیری محله، زیبایی فضاها، سرزندگی محله، محل پارکینگ، موقعیت ایستگاه حمل و نقل عمومی و نحوه دسترسی به فضای سبز است. در حالی که در محله قطارچیان به دلیل فرسوده و قدیمی بودن بافت و مشکلاتی مانند بالا بودن عمر و هزینه‌های مسکن، پایین بودن مساحت زیربنای خانه‌ها، شلوغی و سروصدای محله و وجود فضاهای نازیبی، میزان رضایت‌مندی ساکنان از محیط فیزیکی پایین‌تر از میانگین نظری به دست آمده است. بیشترین میزان رضایت‌مندی ساکنان محله شهرک قدس از اندازه مسکن، نفوذپذیری محله، موقعیت ایستگاه‌های حمل و نقل و دسترسی به فضای سبز عمومی است. در حالی که در محله قطارچیان بیشترین میزان رضایت از عامل‌های سرزندگی محله، موقعیت و نحوه دسترسی به فضای سبز عمومی بوده است.

نظری قرار دارد. بیشترین میزان رضایت‌مندی ساکنان این محله از موقعیت محله در شهر، عدم وجود افراد معتاد و ولگرد در محله و میزان دلبستگی به محله است. در محله قطارچیان میانگین امتیازات حاکی از آن است که رضایت‌مندی ساکنان از امنیت فردی پایین‌تر از حد متوسط است و این ناشی از عدم روشنایی مناسب محله در شب، وجود قابل توجه افراد معتاد و ولگرد و عدم امنیت زنان و کودکان در محله است. در بررسی سایر عوامل در این محله دیده می‌شود که میانگین امتیازات رضایت‌مندی ساکنان در دو عامل حس تعلق و روابط با همسایه‌ها اندکی بالاتر از حد متوسط و در عامل وضعیت سلامتی بیشتر از حد متوسط قرار دارد. این نتایج نشان می‌دهد، در محله قطارچیان به منظور بهبود سرمایه اجتماعی باید در زمینه امنیت و ایجاد مشارکت در بین ساکنان محله تلاش بیشتری نمود.

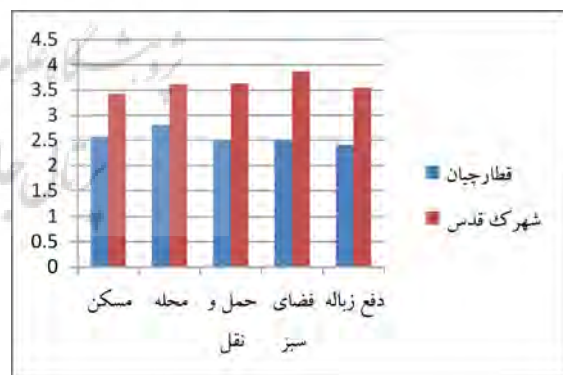
به طور کلی در زمینه محیط اجتماعی میانگین امتیازات شهرک قدس بالاتر از حد متوسط و بالاتر از میانگین امتیازات ساکنان محله قطارچیان است. در محله قطارچیان نیز میانگین امتیازات ساکنان در این زیرشاخص پایین‌تر از میانگین نظری بوده و این مسئله بیشتر تحت تأثیر پایین بودن رضایت از عامل امنیت فردی است.

نمودار (۲) میانگین رضایت‌مندی ساکنان از عامل‌های محیط اجتماعی - منبع: نگارندگان

۵.۲. محیط اقتصادی

زیرشاخص محیط اجتماعی در قالب پنج عامل وضعیت اقتصادی، امکانات بهداشتی، امکانات تفریحی، امکانات آموزشی و مراکز تجاری در دو محله مورد بررسی قرار گرفت. میانگین امتیازات رضایت‌مندی ساکنان دو محله حاکی از آن است که امتیاز رضایت‌مندی ساکنان شهرک قدس از عامل‌های وضعیت اقتصادی، امکانات تفریحی، مراکز تجاری و امکانات آموزشی بالاتر از حد متوسط و عامل امکانات بهداشتی در حد متوسط است. بیشترین میزان رضایت ساکنان این محله از دسترسی به امکانات تفریحی و دسترسی به امکانات آموزشی بوده است. در محله قطارچیان بیشترین میانگین رضایت‌مندی ساکنان که بالاتر از حد متوسط قرار دارد، از عامل مراکز تجاری بوده و این به دلیل نزدیکی این محله به مرکز شهر و دسترسی آسان به مراکز تجاری است. در بررسی سایر عوامل در این محله، پایین بودن میانگین امتیاز رضایت‌مندی ساکنان از وضعیت اقتصادی، امکانات بهداشتی، امکانات آموزشی و امکانات تفریحی نسبت به حد متوسط نتیجه

نمودار (۱) میانگین رضایت‌مندی ساکنان از محیط فیزیکی - منبع: نگارندگان

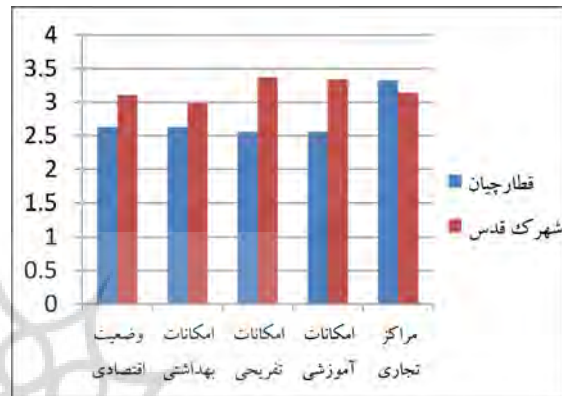
۵.۲. محیط اجتماعی

به منظور بررسی این زیرشاخص، چهار عامل امنیت فردی، وضعیت سلامتی، حس تعلق و روابط با همسایه‌ها انتخاب شد. بررسی میانگین امتیازات نشان می‌دهد که میزان رضایت‌مندی ساکنان محله شهرک قدس در هر چهار عامل امنیت فردی، وضعیت سلامتی، حس تعلق و روابط با همسایه‌ها بالاتر از میانگین

می‌شود. پایین بودن میانگین رضایت‌مندی ساکنان محله قطارچیان بیشتر متأثر از نارضایتی از هزینه‌های زندگی و پایین بودن سطح خدمات تفریحی و آموزشی است.

به طور کلی مقایسه دو محله از نظر زیرشاخص محیط اقتصادی نشان دهنده بالاتر بودن میزان رضایت‌مندی ساکنان محله شهرک قدس نسبت به میانه نظری و پایین تر بودن میزان رضایت‌مندی ساکنان محله قطارچیان نسبت به میانه نظری است.

بررسی میانگین امتیاز رضایت‌مندی ساکنان از مجموع زیرشاخص‌های سه‌گانه برتری نسبی کیفیت زندگی در محله شهرک قدس (با میانگین ۳/۴۴) را نسبت به محله قطارچیان (با میانگین ۲/۷۲) نشان می‌دهد.

نمودار (۳) میانگین رضایت‌مندی ساکنان از عوامل محیط اقتصادی - منبع: نگارندگان

۶. بررسی فرضیه‌ها

۶.۱. فرضیه ۱: اختلاف معناداری بین کیفیت زندگی در دو محله قطارچیان و شهرک قدس وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه و مقایسه کیفیت زندگی در دو محله یاد شده، از آزمون ناپارامتری من-ویتنی استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون در نرم‌افزار SPSS در جدول (۲) و (۳) نشان داده شده است.

جدول (۲)

goruh	N	Mean Rank	Sum of Ranks
قدس	۱۳۵	۲۴۸,۴۶	۳۳۵۴۲,۰۰
قطارچیان	۲۱۹	۱۳۳,۷۶	۲۹۲۹۳,۰۰
Total	۳۵۴		

منبع: نگارندگان

جدول (۳)

	کیفیت زندگی
Mann-Whitney U	5203.000
Wilcoxon W	29293.000
Z	-10.243
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000.

a. Grouping Variable: goruh

منبع: نگارندگان

جدول (۲) میانگین رتبه‌ها و مجموع رتبه‌ها را به تفکیک برای هر محله نشان می‌دهد. مقدار میانگین رتبه‌های کیفیت زندگی در محله شهرک قدس بسیار بیشتر از میانگین رتبه‌های کیفیت زندگی در محله قطارچیان است که نشان دهنده تفاوت کیفیت زندگی در دو محله یاد شده می‌باشد.

در جدول (۳) نیز مقدار آماره من-ویتنی، ویلکاکسن و مقدار z مشاهده می‌شود. در انتهای جدول نیز مقدار معناداری آزمون (sig) برابر صفر است که معناداری اختلاف کیفیت زندگی در دو محله قطارچیان و شهرک قدس را تأیید می‌کند.

اختلاف میانگین رتبه‌های دو محله قطارچیان (با میانگین رتبه ۱۳۳,۷۶) و شهرک قدس (با میانگین رتبه ۲۴۸,۴۶) نشان از برتری کیفیت زندگی در محله شهرک قدس نسبت به محله قطارچیان دارد.

۶.۲. آزمون فریدمن

از آزمون غیر پارامتری فریدمن نیز به منظور بررسی میانگین امتیازات شاخص‌ها در هر محله و معناداری اختلاف امتیازهای شاخص‌ها استفاده می‌کنیم. همچنین تعیین می‌کنیم، کدام شاخص‌ها بالاترین میزان امتیاز و کدام شاخص‌ها پایین‌ترین میزان امتیاز را دارا می‌باشند. در جدول (۴) میانگین رتبه‌های هر یک از شاخص‌ها در محله شهرک قدس مشاهده می‌گردد.

جدول (۴) - شهرک قدس
جدول میانگین رتبه‌ها

شاخص	Mean Rank
مسکن	7.21
محله	8.43
حملونقل	8.16
دفع زباله	8.33
امنیت فردی	5.24
سلامتی	8.59
حس تعلق	9.94
وضعیت اقتصادی	6.71
امکانات آموزشی	7.11
امکانات تجاری	5.98
امکانات تفریحی	7.23
امکانات بهداشتی	5.21
روابط اجتماعی	7.00
فضای سبز	9.88

منبع: نگارندگان

با توجه به این جدول نتیجه می‌گیریم که شاخص حس تعلق با میانگین رتبه ۹,۹۴ و شاخص فضای سبز با میانگین رتبه ۹,۸۸ بالاترین میزان رضایت را در میان شاخص‌ها دارند و شاخص امکانات بهداشتی با میانگین ۵,۲۱ و امنیت فردی با میانگین رتبه

جدول (۷) - محله قطارچیان

Test Statistics	
N	219
Chi-square	623.922
df	13
Asymp. Sig.	.000

a. Friedman Test

منبع: نگارندگان

۶،۳ فرضیه ۲-وابستگی معناداری بین کیفیت زندگی و موقعیت اجتماعی-اقتصادی وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه در دو محله قطارچیان و شهرک قدس از آزمون همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن استفاده شده است. نتیجه این آزمون مربوط به محله شهرک قدس در جدول (۸) نشان داده شده است.

جدول (۸) - محله شهرک قدس

Spearman's rho		کیفیت زندگی
موقعیت اجتماعی-اقتصادی	Correlation Coefficient	-.030
	Sig. (2-tailed)	.730
	N	۱۳۵

منبع: نگارندگان

میزان همبستگی بین کیفیت زندگی و موقعیت اجتماعی در محله شهرک قدس ۰،۰۳- به دست آمده است که نشان دهنده عدم همبستگی کیفیت زندگی و موقعیت اجتماعی در این محله است. بررسی این آزمون در محله قطارچیان نیز نشان داد که بین کیفیت زندگی و موقعیت اجتماعی همبستگی ضعیفی (۰،۱۰۶-) وجود دارد و مقدار (sig) به دست آمده (۰،۱۱۶) نیز بیشتر از ۰،۰۵ است که معناداری رابطه این دو (کیفیت زندگی و موقعیت اجتماعی) را رد می‌کند.

جدول (۹) - محله قطارچیان

Spearman's rho		کیفیت زندگی
موقعیت اجتماعی-اقتصادی	Correlation Coefficient	-.106
	Sig. (2-tailed)	.116
	N	219

منبع: نگارندگان

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به طور کلی همان‌گونه که در ابتدای بحث و مقدمه اشاره شد، الگوهای ارزیابی محیط زندگی به ویژه در ارتباط با میزان رضایت‌مندی ساکنین می‌توانند در شناسایی وضع موجود، آگاهی از نقاط ضعف و قوت، کاستی‌ها با هدف ارتقای کیفیت محیط‌های زندگی مفید واقع شوند.

مطالعه کیفیت زندگی در دو بافت قدیمی و جدید شهر سنندج نشان داد که کیفیت زندگی در بافت جدید مطلوب‌تر از بافت قدیمی است. بررسی میانگین امتیازات رضایت‌مندی ساکنان حاکی از آن است که در محله شهرک قدس بیشترین میزان

۵،۲۴ کم‌ترین میزان رضایت را نسبت به سایر شاخص‌ها کسب کرده‌اند. جدول (۵) نیز محتوی نتیجه اصلی آزمون است. در این جدول مقدار آماره مربع کی را با درجه آزادی ۱۳ و همچنین سطح معنی داری آزمون p-value با مقدار صفر مشاهده می‌کنیم که نشان می‌دهد تفاوت معنی داری بین میزان رضایت از شاخص‌ها در محله شهرک قدس وجود دارد.

جدول (۵) - شهرک قدس

Test Statistics	
N	135
Chi-square	231.640
df	13
Asymp. Sig.	.000

منبع: نگارندگان

نتیجه آزمون فریدمن در محله قطارچیان (جدول (۶)) نیز حاکی از این است که شاخص سلامتی با میانگین رتبه ۱۱،۶۳ و مراکز تجاری با میانگین رتبه ۱۰،۵۸ بیشترین میزان رضایت ساکنان این محله را به خود اختصاص داده‌اند و کمترین میزان رضایت ساکنان این محله با میانگین رتبه‌های ۵،۴۵ و ۵،۷۹ به ترتیب به امنیت فردی و حمل‌ونقل اختصاص دارد. در جدول (۷) نیز مقدار آماره مربع کی با درجه آزادی ۱۳ و همچنین سطح معناداری آزمون p-value با مقدار صفر معناداری تفاوت در میزان رضایت از شاخص‌های مختلف را تأیید می‌کنند.

جدول (۶) - محله قطارچیان

شاخص	Mean Rank
مسکن	6.22
محله	7.47
حمل و نقل	5.79
دفع زباله	5.96
امنیت فردی	5.45
وضعیت سلامتی	11.62
حس تعلق	9.08
وضعیت اقتصادی	7.40
امکانات آموزشی	6.74
مراکز تجاری	10.58
امکانات تفریحی	6.37
امکانات بهداشتی	6.97
روابط اجتماعی	9.39
فضای سبز	5.96

منبع: نگارندگان

رضایت مندی ساکنان از محیط فیزیکی بوده، در حالی که در محله قطارچیان بیشترین میزان رضایت مندی از محیط اجتماعی است. نتایج حاصل از آزمون من-ویننی نشان از برتری معنادار کیفیت زندگی در محله شهرک قدس نسبت به محله قطارچیان دارد و این فرضیه نخست را تأیید می‌کند. آزمون فریدمن نیز معناداری تفاوت بین میزان رضایت مندی از شاخص‌ها در هر محله را ثابت می‌کند و مشاهده می‌کنیم، در محله شهرک قدس عامل‌های حس تعلق بالاترین میزان رضایت و امکانات بهداشتی پایین‌ترین میزان رضایت را کسب نموده‌اند. در محله قطارچیان نیز عامل سلامتی دارای بالاترین میزان رضایت و امنیت فردی دارای پایین‌ترین میزان رضایت بوده‌اند. از اطلاعات حاصل از آزمون فریدمن در محله شهرک قدس می‌توان گفت برای ارتقای کیفیت زندگی باید در راستای بهبود وضعیت مسکن و کاهش هزینه‌های آن (اجاره، رهن و...)، تأمین امکانات و تجهیزات شهری مورد نیاز ساکنان محله (خصوصاً مراکز بهداشتی) و مراکز تجاری محله‌ای، ارتقای امنیت فردی، وضعیت اقتصادی و تقویت روابط همسایگی و افزایش مشارکت میان اهالی محله قدم برداشت. در محله قطارچیان نیز باید به ایجاد فضاهای سبز محله‌ای، جمع‌آوری به موقع و دفع مناسب زباله، دسترسی به امکانات بهداشتی، نوسازی و بهسازی مسکن، برای اهالی این محله اشاره نمود.

در محله قطارچیان محیط فیزیکی نسبت به دو محیط دیگر دارای ضعف بیشتری است و این موضوع به خوبی در میزان رضایت مندی ساکنان بازتاب یافته است. بنابراین در محله قطارچیان رسیدگی به محیط فیزیکی با طرح‌هایی مانند ساماندهی بافت قدیمی، ارائه تسهیلات به منظور نوسازی و بهسازی بافت، ایجاد امنیت از طریق تأمین روشنایی مناسب در محله، تأمین فضای سبز و اماکن تفریحی و توزیع مناسب آنها، دسترسی به سیستم حمل‌ونقل عمومی مناسب و تعریض راه‌های داخل محله برای عبور مناسب خودروهای شخصی و دسترسی آسان به امکانات آموزشی پیشنهاد می‌گردد. بررسی فرضیه دوم (تأثیر معنادار وضعیت اجتماعی-اقتصادی در کیفیت زندگی ساکنان هر دو محله قطارچیان و شهرک قدس) نیز به رد این فرضیه در هر دو محله انجامید.

از منظر دیگر باید گفت علی‌رغم توجهات ویژه‌ای که در سال‌های اخیر در قالب طرح‌های ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی و یا ساماندهی بافت‌های ناکارآمد و فرسوده شهری در کل کشور به طور عام و در شهر سنجندج به طور خاص، در حال پیگیری بوده است، شواهد تحقیق نشان داد که اثرگذاری چندانی نداشته و به ارتقای رضایت مندی ساکنین از بافت و محیط مسکونی منتهی نشده است. بدون شک انتظار می‌رود نظر به اینکه بیشترین میزان ناراضی در مناطق مورد بحث به چشم می‌خورد، در نحوه سیاست‌گذاری‌های شهری و برنامه‌ریزی‌ها تجدید نظری بنیادی صورت گیرد تا به کاهش چالش‌های شهری و برابری در رضایت مندی ساکنین در مناطق مختلف شهر منجر شود.

منابع:

- امینی، مهدی، وظیفه‌دوست، حسین (۱۳۸۸) بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران؛ از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال اول، پیش شماره سوم، زمستان ۱۳۸۸، صص ۱-۱۸.
- بحرینی، سید حسین، طیبیان، منوچهر (۱۳۷۷) مجله محیط‌شناسی، مجموعه پژوهش‌های محیط‌زیست، شماره ۲۱ و ۲۲، صص ۴۲-۵۶.
- پرتوی، پروین، فتحعلیان، معصومه (۱۳۹۰) مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلامشهر (مورد پژوهش قائمیه و واوان)، نشریه مطالعات تطبیقی هنر (دو فصلنامه علمی پژوهشی) شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۰، صص ۱۰۸-۹۱.
- حریرچی، امیر محمود؛ میرزایی، خلیل، جهرمی و مکانی، اعظم (۱۳۸۸) چگونگی وضعیت کیفیت زندگی شهروندان شهر جدید پردیس، فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۸۸، صص ۱۱۰-۸۹.
- ربانی خوراسگانی، علی، کیانپور، مسعود (۱۳۸۶) مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر اصفهان)، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال پانزدهم، شماره ۵۹-۵۸، صص ۱۰۷-۶۷.
- رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علیاکبر؛ منصوریان، حسین، ستاری، محمد حسین (۱۳۸۸) توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، پاییز ۱۳۸۸، صص ۱۱۰-۸۷.
- قالیباف، محمداقبر؛ روستایی، مجتبی؛ رضانزاده لسبویی، مهدی؛ طاهری، محمدرضا (۱۳۹۰) ارزیابی کیفیت زندگی شهری (نمونه موردی: بافت آباد)، جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال نهم، شماره ۳۱، زمستان ۱۳۹۰، صص ۵۳-۳۳.
- کوبی، افشین؛ پورجعفر، محمدرضا، تقوایی، علی اکبر (۱۳۸۴) ارزیابی کیفیت شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها، مجله جستارهای شهرسازی، شماره دوازدهم، بهار ۱۳۸۴، صص ۱۳-۶.
- لطفی، صدیقه، (۱۳۸۸) مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، سال اول، شماره چهارم، پاییز، صص ۸۰-۶۵.
- مختاری، مرضیه، نظری، جواد (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، انتشارات جامعه‌شناسان، تهران.
- مهدی‌زاده، جواد، (۱۳۸۵)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری؛ تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران، چاپ

- W.Marans, R. J.Stimson,R. ,(2011),Investigating Quality of Urban Life,Theory, Methods, and Empirical Reseach, Springer Dordrecht Heidelberg London New York,ISBN 987-94-007-1741-1
- W.Marans, R. .,Oktay,d)2010 (OVERALL QUALITY OF URBAN LIFE AND NEIGHBORHOOD SATIAFACTION:A Household Survey in the Walled City of Famagusta,Open house international Vol 35, No.3, Septamber ,pp27-36
- <http://ideas.repec.org/Defining the quality of urban life: Which factors should be considered?>
- Wikipedia, (http://en.wikipedia.org/wiki/Quality_of_life), 4 June 2012
- www.nielsen.com
- دوم، شرکت طرح و نشر پیام سیما.
- مهندسين مشاور تدبير شهرد(۱۳۸۵) طرح جامع شهر سنج، سازمان مسکن و شهرسازی استان کردستان.
- نجات، سحرناز(۱۳۸۷) کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲، سال ۱۳۸۷، صص ۶۲-۵۷.
- وظیفه‌دوست، حسین، امینی، مهدی. (۱۳۸۸)، بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران؛ از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال اول، پیش شماره سوم، صص ۱۸-۱.
- Alcazar,L., Andrade,R. ,(2008),QUALITY OF LIFE IN URBAN NEEIGHBORHOODS IN METROPOLITAN LIMA, PERU,Inter-American Development Bank ,1300 New York Avenue, N.W. ,Washington, DC 20577
- Baldwin,S., Godfrey, Ch., and Propper,C. ,(1990) Quality of life: perspectives and policies, ISBN 0-203-73116-6 Master e-book ISBN
- Baycanlevent, Tuzin and Peter Nijkamp (2006) Qality of Urban Life. A Taxonomic Perspective, Journal of Studies in Regional Science, Vol 36, no 2
- Cramer, Victoria, Seven Torgersen and Einar Kringlen, (2004), Quality of life in a city, the effect of population density, Social Indicators Research 69.
- L.Yuan,L. .,P.K.Yuen,B. ,Low,Ch. ,(1999),URBAN QUALITY OF LIFE,CRITICAL ISSUES AND OPTIONS,ISBN9971-69-227-9,(1999)School of Building and Real Estate, National University of Singapore
- Mulligan, G., Carruthers,J. & Cahill, M . (2004). Urban quality of life and public policy: A survey. In R. Capello & Nijkamp (Esd),Advances in urban economics (pp.729-802).Amsterdam: Elsevier Science B.
- Pacione, Michael, (2003), Urban environmental quality and human wellbeing—a social geographical perspective, Landscape and Urban Planning30-19 , 65
- Ulengin, B. Ulengin, F. Guvenc, U. (2001). "A multi-dimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul". European Journal of Operational Research, 130:361-374
- Veenhoven,R. ., quality of life research,(2007),21 Country sociology, a reference Hand book sage, thouthend oaks, California use, V.z, chapter 7.

